

Prof. Dr. Metin Sözen, tarihsel akış içinde Türkler'de saray olgusunu gündeme getiriyor

Devletin evi saray

Devletin Evi Saray / Prof. Dr. Metin

Sözen / Sandoz Kültür Yayınları / Büyük

Boy, ciltli, rekli 286 s.

ANNA TURAY

"Bugün saray, köşk ve kasırlar, kentlerin özenle seçilmiş yerlerinde geniş yeşil çevreleri içlerindeki birbirinden ilginç özlü özelliklerle yüklü sanat ürünleriyle, günümüzde geçmişle gelecek arasında sağlıklı bağ kurmak için en güçlü çıkış noktaları olarak gözükmektedirler. Gerçekten, başlıbaşına küçük bir kent gibi tasarlanmış bu saray, köşk

ve kasırlar, eski bütünlüklerine ulaştırılabilir, çağdaş etkinliklerle donatılabilirse, çocuklardan yaşlılara, halkımızdan dünya halkına, her yaşta insana, çok yönlü kültür ve sanat odakları olarak ulusumuzun ürettiği incelikleri sergileyebilirler. Böylece biraz olsun, sağlıklı gelişme-

lere, çağdaş etkinliklere cevap verilmiş olur."

Prof. Dr. Metin Sözen, geçen günlerde Sandoz Yayınları arasında çıkan "Devletin Evi Saray" adlı çalışmasında özetle bunları söylüyor. Prof. Sözen'in çok sayıda renkli fotoğrafla ve geniş bir kaynakça ile zenginleştirdiği bu büyük boy kitap Anadolu öncesi dönemden başlayarak, tarihsel akış içerisinde "Türklerde Saray" olgusunu gündeme getiriyor ve ayrıntılarına inmeden "saray" adına üretilenlerden genel bir kesit sunuyor. "Devletin Evi Saray" üç bölümden oluşuyor. "Türklerde Saray" başlıklı ilk bölümde Anadolu öncesi, Anadolu Selçukluları, beylikler ve Osmanlı dönemleri, "Devletin Evlerinden Örnekler" bölümünde Edirne Sarayı, Topkapı Sarayı, Aynalıkavak Sarayı, Kâğıthane-Sâdâbâd-Çağlayan, Beşiktaş Sahil Sarayı-Hümayunu, Dolmabahçe Sarayı, İhlamur Kasrı, Küçüksu Kasrı, Çırağan Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Mermer Köşk/Serdâb Köşkü, Ahır Köşkü, Sarı Köşk, Yıldız Sarayı ve Şale, Maslak Kasırları yer alıyor. "Devlet İleri Gelenlerinin Evlerinden Örnekler" başlıklı son bölümde ise İbrahimpaşa Sarayı, Siyavuşpaşa Köşkü ve İshak Paşa Sarayı ele alınıyor.

Prof. Sözen, kitapla ilgili sorularımızı şöyle yanıtladı:

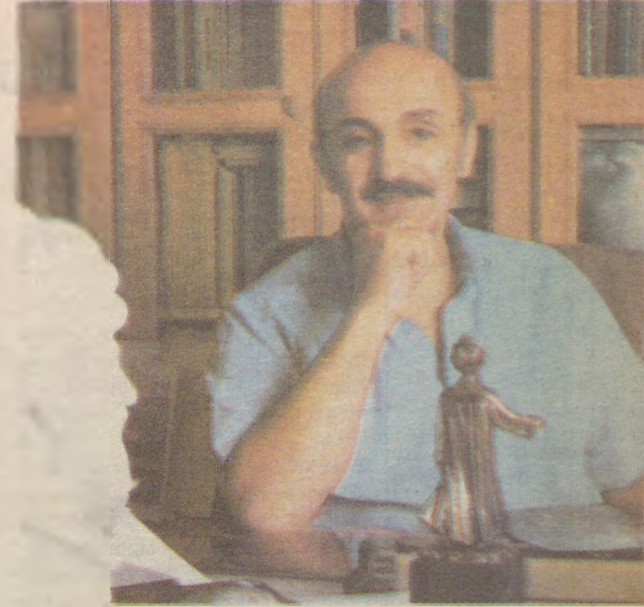
— Sarayları, geçmişle gelecek arasında sağlıklı bağ kurmak için en güçlü çıkış noktaları olarak tanımlıyorsunuz, biraz açar mısınız?

SÖZEN — Bugünlerde bence Türkiye'nin gündeminde tek bir madde vardır: Gelecekte kimliğimizi nasıl açıklayacağımız. Acımasız bir biçimde tartışılması gereken budur. Geçmişten geleceğe güçlenerek akan, akması gereken değerlerin saptanması, onları kimlikli kılan öğelerden arındırmadan yeni bir işleve kavuşturulmasıdır. Açık olarak biliyoruz ki bize bırakılan kültürel miras, çok kötü koşullar altındadır ve bu durum böyle süreceksa artık Türkiye kendi kimliğini açıklayamaz noktaya gelmiş demektir.

Tren gitmektedir, ancak kompartımandan korkunç sesler gelmektedir. Eğer Türk ulusu bu yoğun kültürel mirasla yüklü trenin devrilmesini, raydan çıkmasını istemiyorsa, hızlı, fakat doğru bir karara ulaşmak zorundadır. Ben bu konularda Türkiye'yi şu anda onarılması gittikçe güçleşen bir savaş içinde görüyorum. Böylesi bir savaş, Birinci Dünya Savaşı ve diğerleri gibi somut da değildir. Bu kez düşman belirli, açık da değil, ülkeyi ezmek üzere gelmiş de değil. Bizler kendi kültür mirasımızı kendimiz hızla yakıp yıkıp bitirmekteyiz. Bıçak kemiğe dayanmıştır. Dün gidip gördüğümüz çok önemli bir kilit yapı, özgün bir çevre ertesi gün yıkılabiliyorsa oyalanmaya zaman yoktur.

Biz Türkiye'yi nasıl algılayacağız, nasıl yorumlayacağız, gelecekte yaşanabilir, hatta yaşadığımız ortamdan daha zengin kılabilir miyiz sorularını sorarken gerçek bir kültür kenti imajını taşıyan İstanbul'un sorunlarını gündeme getirmemiz gerekiyor. Geniş anlamda İstanbul, tüm sorunları anlatmak için bir simge, bir araç olarak görülüyor. Bu hızlı değişim ve sağlıklı gelişim ortamı içinde hem yöneticilere hem bunu kullanan

PORTRE METİN SÖZEN

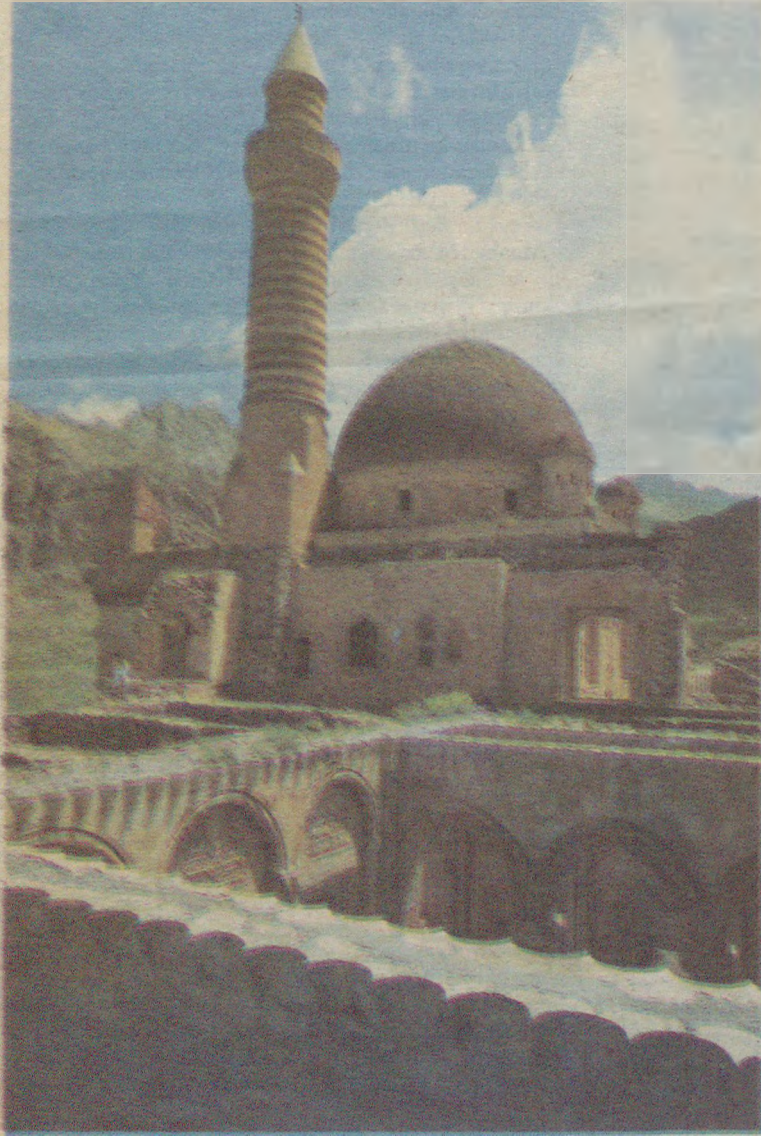
İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Metin Sözen, Türkiye'deki tarihsel ve kültürel mirasın korunması, değerlendirilmesi ve tanıtılması amaçlarıyla yoğun çaba gösteren bir bilim ve uygulama adamı. Çalışmaları kapsamında değişik dillerde yayımlanmış kitaplar, makaleler, belgesel filmler, radyo programları ve Safranbolu, Bursa, Kütahya gibi tarihsel yerleşim birimlerinden TBMM'ye bağlı Milli Saraylar'a uzanan bir çizgede gerçekleştirdiği çeşitli uygulamalar bulunuyor. Sözen şu günlerde Anadolu kültür ve sanatıyla ilgili çalışmaların süreklilik kazanması, derinliğine araştırmaların desteklenmesi ve deneyimli kadrolar yetiştirilmesi amacıyla çok yönlü çalışmalar yapacak olan Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı'nın kuruluş hazırlıkları içinde.

Yapıtları:

İlgi alanındaki birçok ulusal ve uluslararası kuruluşun üyesi olan Sözen'in yayımlanmış kitaplarından bazıları şunlar:

- Anadolu Medreseleri, Selçuklu ve Beylikler Devri / Açık Medreseler (1970),
- Anadolu Kentleri (1971),
- Diyarbakır'da Türk Mimarisi / Turkish Architecture in Diyarbakır (1971),
- Anadolu Medreseleri, Selçuklu ve Beylikler Devri / Kapalı Medreseler, Bir Kısmı Ayakta Olan Medreseler, Kaynaklardan Bilinen Medreseler (1972),
- 50 Yıllık Türk Mimarisi (1973 M. Tapan ile), Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan (1975, yöneten),
- Turas el-imâre el-Türkiyye vel-Mi'mar Sinan / Turkish Architecture and Architect Sinan / L'Architecture Turque et L'Architecte Sinan (1976),
- Türk Mimarlığının Tarihsel Gelişimi (1980),
- Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi (1981),
- Tarihsel Gelişimi İçinde Türk Sanatı (1983),
- The Evolution of Turkish Art and Architecture (1983, 1987),
- Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1984),
- Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü (1986, U. Tanyeli ile),
- Sinan, Architect of Ages (1988, S. Güner, foto.),
- Arts in the Age of Sinan (1988, S. Güner, foto.),
- Mimar Sinan ve Tezkiret-ül-Bünyan / Mimar Sinan and Tezkiret-ül-Bünyan (1989, yöneten).

hemşerilere İstanbul'un dayanılmaz bir zenginliğe yakalanması çok güç, uzun süre alan bir duyarlılığı çoğaltacak ortama sahip olduğunu anlatmamız, kısa sürede bir bilinç dönüşürüp onları bu ortamın içine çekmemiz gereki-

Ishak Paşa Sarayı'nın camisi

Dolmabahçe Sarayı'nın deniz tarafındaki anıtsal kapısından Muayede Salonu'na girilir.

yor. Ancak bu inceliklerin daha geniş yığınlara anlatılması için de "başka bir dile" ihtiyaç var. Geniş yığınları geçmişle yakınlara hesaplaştıracak bir dile. Bu aynı zamanda çok yanlış hukuksal kararlar, yıkım kararları, çevre bozucu nitelikte kararlar getirenleri de uyarıcı, onları köşeye sıkıştırıcı bir yöntem olacak. Öte yandan saraylar, kentin nasıl kurulduğunu, nasıl yönetildiğini, sultanların kenti nasıl algılayıp giderek yayılarak ona egemen olduklarını,

hangi uygarlık dönemlerinden geçtiklerini de gösteren mekânlar.

— Bu kadar geniş, böylesine çok boyutlu bir konuyu bu ölçekte bir kitap içinde vermek için hayli zorlandınız sanırım. Bir yandan yalnızca mimarisıyla değil, tüm diğer unsurlarıyla çağlar boyu saray olgusuna yaklaşma diğer yandan geniş kitlelere ulaşmak isteği sınırlarınızı nasıl çizdi, çalışmalarınızı nasıl etkiledi.

SÖZEN — Anadolu'da 35 yıldır taradığım, bütün kaynaklarına indiğim şeyleri yayıncılar yoluyla paylaşıyorum. Ancak eğer çevre bilinci, tarihsel ve kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi söz konusuysa normal olarak kitabın elden çıkma hızından çok daha hızlı doğruları göstermek zorundayız. Bu kitabı çok abartmamak gerekiyor. Çalıştığımız konunun geniş yığınlar tarafından algılanması, insanların duyarlılıklarının artırılması, belgesel filmlere dönüşerek dünyaya tanıtılması için bir araç olarak ele alınabilir bu kitap. Bir eserin ayakta kalabilmesi savaşı bazen yazdığınız ciltlerden daha önemli olabiliyor. Maalesef Türkiye'de siz düşündüğünüz kadarını aktarmak, yazmak, sonra arkasından kovalamak, yaşama geçirmek zorundasınız. Hepsi size düşüyor, kadrolaşma yok. Ben kitabın sonunda verdiğim geniş kaynakça ile bu konuda çalışmak isteyenlere de yardımcı olduğumu sanıyorum.

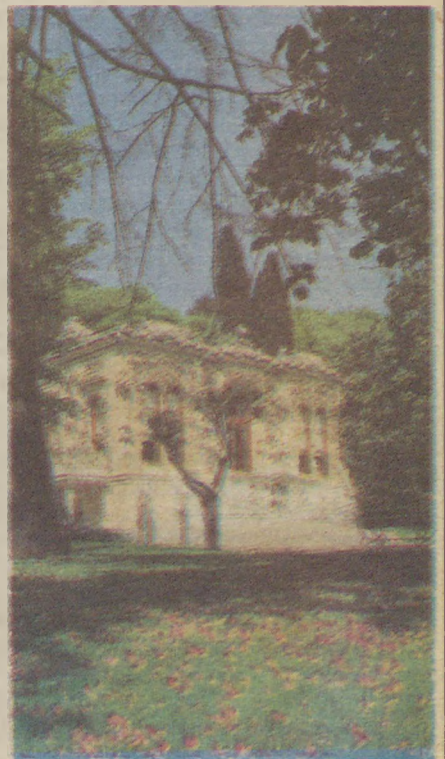
— Denizden Çırağan'a ya da Dolmabahçe Sarayı'na bakılacak olursa oldukça acıklı bir tablo beliriyor gözlerimizin önünde. Neden saraylarımızı hızla sağlıksız bir yapılaşma ile karşı karşıya getiriyor, nefes alabileceğimiz mekânları giderek daraltıyoruz?

SÖZEN — Bir toplumun bilinç sınırıyla ilgili bir şey bu. Her zaman artı değer hesabı yapılmaz. Bir kere kültürel ortamın genişlemesini, çağdaş etkinliklerle donatılmasını istiyorsak açık ve demokratik olarak her şeyi tartışacağız. Tarih bilinci, uygarlık tarihinin doğru yazılması buna bağlı. Hiçbir yönetici kültürel ve tarihsel miras konusunda "Ben biliyorum ve böyle istiyorum" diyemez. Maalesef çok önemli kararlar, çok az kişi tarafından alınıyor. Ben örneğin halkın biner lira vererek bu binaların yıkılması için bir kampanya açmasını istiyorum. Yanlışlığın gene kendi paramızla yok edilmesini arzuluyorum.

— Tarihsel ve kültürel mirasın korunması yolunda bir yandan hızla tükenen, yok eden zamana, bir yandan da politikacılara karşı koymak durumundasınız. Kimi zaman onlar zamandan daha tahripkâr...

SÖZEN — Onların zaman anlayışıyla bizimki çok farklı. Kültür geç oluşur, geç yiter. Diğer gelişmelerle, günlük siyasal olaylarla eşzamanlı değildir. Siyasetle uğraşanlar, kentlerin yönetimlerine soyunanlar, buldukları dönemi kendilerince kullanıp gitmek bir şey göstermek isterler. O "hızlı göstermeye" dayalı politikaları da her zaman doğru-

ların üzerine oturmaz. İşte, bu yanlışlıkları gösterme, engel olma görevi bize, ülkenin aydınlarına düşüyor. Bizde özel bir aydın tipine ihtiyaç var. Hem düşünen, hem uygulamayı yürüten. Yeteri kadar sesimizi kamuoyuna duyuramamamızın nedeni, düşündüklerimiz konusunda yeteri kadar dirsek temasımız olmamasından bence... □

İhlamur Kasırları'ndan Merasim Kosku